

Lokalne uwarunkowania rozwoju prywatnych firm leśnych na przykładzie wybranego nadleśnictwa

*Dariusz Zastocki, Tadeusz Moskalik, Jarosław Sadowski,
Łukasz Mokrzyński, Marek Dytkowski*

Streszczenie. Powstanie i bujny rozwój sektora prywatnych firm leśnych w Polsce wiąże się z początkiem lat 90-tych XX wieku. Prowadzenie gospodarki wolnorynkowej wymusiło na Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe (LP) szereg reform i zmian w prowadzeniu gospodarki leśnej, wykonywaniu prac leśnych, zasadach obrotu i sprzedaży drewna. W wyniku tych przemian w dniu dzisiejszym praktycznie wszystkie prace wykonywane są przez zewnętrzne firmy leśne na zasadzie zlecenia usług. W związku z tym nadleśnictwa stwarzają warunki na rynku lokalnym do powstawania miejsc pracy. W chwili obecnej nadleśnictwa wybierają oferentów do wykonania określonych prac na podstawie obowiązujących procedur. Jednak firmy leśne mają szereg trudności z wypełnieniem rosnących wymagań stawianych w specyfikacjach sporządzanych przez administrację leśną. W niniejszym opracowaniu zostaną zasygnalizowane bariery właścicieli firm leśnych i wskazane zostaną kierunki rozwiązywania tego problemu.

Słowa kluczowe: prywatne firmy leśne, bariery i kierunki rozwoju, rozwój regionalny

Abstract. Local conditions of the development of private forest firms on the example of selected forest district. The rise and vigorous development of sector of private forest firms in Poland is the beginning of the 90s of the twentieth century. Conducting a market economy has forced the State Forests (LP), a series of reforms and changes in the conduct of forest management, the performance of forest operations, principles of marketing and selling of timber. As a result of these changes today, practically all work is carried out by external forest companies on a forest service job. Therefore, the superintendence create the conditions in the local market to create jobs. At present superintendence choose the bidders to perform certain work under the existing procedures. However, forest companies have a number of difficulties to fill the growing requirements in the specifications prepared by the National Holding.

In the present study, barriers of owners of forest companies and the directions to solve this problem are indicated

Key words: private forest firms, barriers and areas of development regional development.

Proces prywatyzacji usług leśnych był spowodowany przystosowaniem się jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych (LP) do wymagań gospodarki wolnorynkowej. Zlecenie prac odbywało poprzez wprowadzenie przetargów na usługi i prace związane z gospodarką leśną. W wyniku organizacji przetargów nieograniczonych następował wybór podmiotów gospodarczych świadczących usługi na rzecz LP (Prywatyzacja prac leśnych 1991, Prywatyzacja działalności gospodarczej nadleśnictw 1995). Szereg zaistniałych zmian pozwoliło ukierunkować gospodarkę LP i przystosować ją do nowych wymagań stawianych przez sytuację polityczno-gospodarczą Państwa. Wszystkie te zmiany spowodowały powstanie wielu tysięcy nowych podmiotów gospodarczych pracujących na rzecz Lasów Państwowych.

Prywatyzacja wykonawstwa prac leśnych na większą skalę rozpoczęła się w 1996 r. Jednak powstałe firmy, których właścicielami i zarazem pracownikami byli zwalniani pracownicy LP nie były przygotowane do funkcjonowania w nowej rzeczywistości gospodarczej, ponieważ nie dysponowały odpowiednim kapitałem i zapleczem technicznym. Dlatego też LP w ramach obowiązującego prawa rozpoczęły wspomaganie procesu prywatyzacji. Istotny wpływ na rozwój sektora usług leśnych miało Zarządzenie nr 36 Dyrektora Generalnego LP z 16 maja 2002 r., które określało rolę i zadania LP w rozwoju zakładów usług leśnych.

Po wstąpieniu do Unii Europejskiej LP musiały dostosować obowiązujące zasady do zasad obowiązujących w UE i stąd Zarządzenie nr 79/36A Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14 grudnia 2004 r. w sprawie kreowania rynku usług leśnych przez LP, w którym przedstawiono zasady jakimi należy się kierować przy zamawianiu usług. Zarządzenie to zostało zastąpione Zarządzeniem nr 36 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 11 sierpnia 2011 w sprawie współpracy jednostek organizacyjnych LP z sektorem usług leśnych, w którym zawarto zasady wyboru firm leśnych przy zamawianiu usług oraz współpracy administracji leśnej z właścicielami sektora usług leśnych.

Prywatne firmy leśne w Polsce, podobnie jak i za granicą, zaliczane są do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Zgodnie z przepisami regulowanymi ustawą: „o swobodzie działalności gospodarczej” niemal wszystkie prywatne firmy można uznać za „małego przedsiębiorcę” (Dz. U. z 2004r. Nr 173, poz. 1807).

Programy dotyczące wspierania sektora małych i średnich firm w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej wynikają w głównej mierze z roli przypisywanej im w rozwoju gospodarczym (Bielawska 1992). Znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw rozpatrywane jest z punktu widzenia dostarczanych korzyści gospodarczych. Jednak najczęściej wymieniane są efekty: produkcyjny, zatrudnienia, postępu technicznego, regionalnej decentralizacji oraz mobilizacji kapitałów. Większość z przedstawionych efektów można odnieść do prywatnych firm leśnych.

Wyższy efekt produkcyjny w małych i średnich firmach w porównaniu z dużymi przedsiębiorstwami wynika z bardziej efektywnego wykorzystania kapitału (Bielawska 1992). W Polsce w ostatnich latach wzrastał stopniowo udział sektora małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu produktu krajowego brutto (PKB). W 2004 roku małe i średnie firmy wytwarzały – 47,6% PKB, natomiast w 2007 roku – 47,4% PKB. Ponadto udział eksportu małych i średnich firm w eksporcie całej polskiej gospodarki wyniósł w 2007 roku ponad 87%. Oznacza to dużą konkurencyjność polskich małych i średnich przedsiębiorstw na rynkach światowych (Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007-2008, 2009).

Małe firmy działają zazwyczaj lokalnie jako bardziej elastyczne w wyborze lokalizacji,

a jednocześnie są pomocne w ograniczaniu migracji ludności w wieku produkcyjnym ze wsi lub małych miasteczek do dużych aglomeracji miejskich. Istotne jest także, aby było zapotrzebowanie na produkowane wyroby lub świadczone przez te firmy usługi (Opałło 1993).

W takich krajach jak Polska, gdzie instytucje finansujące przedsięwzięcia nie wykształciły się ostatecznie, małe firmy mają większe możliwości mobilizacji kapitałów. Wprowadzają bowiem do gospodarki kapitał, który pozostałby produkcyjnie niewykorzystany. Zmobilizowane zostają w ten sposób oszczędności własne, krewnych i przyjaciół. Tą drogą nieprodukcyjne wcześniej zasoby zostają wykorzystane w procesie produkcyjnym (Małe i średnie przedsiębiorstwa 1999). Zdolność do mobilizacji kapitałów jest bardzo ważna w czasie tworzenia nowego przedsięwzięcia, jak też w łagodzeniu trudności finansowych istniejących małych przedsiębiorstw. Wiele małych firm ma więcej niż duże przedsiębiorstwa osób wspierających je finansowo. Potwierdzają to wyniki ankietyzacji 377 prywatnych firm leśnych przeprowadzonej w 1993 roku. Zapytano wówczas przedsiębiorców leśnych o źródło kapitału założycielskiego firm. Ankietowani na pierwszym miejscu jako źródło kapitału umieścili oszczędności własne zgromadzone w kraju. Źródło to stanowiło 46,3% analizowanych przypadków. Drugim źródłem kapitału były pożyczki od przyjaciół i rodziny (19,3%). Kredyt bankowy znalazł się na trzecim miejscu (Kocel 1995).

Oprócz tych mocnych stron, małe i średnie firmy wykazują wiele słabości, a wśród nich: ograniczone samofinansowanie, brak dostępu do rynku kapitałowego, kłopoty z nadmiarem lub niedoborem informacji (Hebda 1993). Najczęstszymi przyczynami upadku nowo powstających firm są błędy popełniane przez niedoświadczonych przedsiębiorców, brak rozpoznania rynku i nadmierny optymizm odnoszący się do jego chłonności, brak umiejętności przedsiębiorców w prowadzeniu rachunkowości, brak umiejętności doboru i zarządzania zasobami ludzkimi (Bednarska 1993).

Inną przyczyną upadku firm jest brak rozpoznania rynku i nadmierny optymizm co do jego chłonności. Wielu właścicieli uzyskane przychody wydaje na poprawienie swojego standardu życia zapominając, że przychód nie oznacza zysku. Niekompetencja w zakresie prowadzenia rachunkowości niejednokrotnie stawała się powodem upadku firmy. Koniec pierwszego roku obrachunkowego był wtedy często zakończeniem ich kariery w biznesie” (Zastocki 2001).

Nadrzędnym celem prywatyzacji działalności nadleśnictw w Polsce jest podniesienie na wyższy poziom ich efektywności ekonomicznej jako podstawowych jednostek organizacyjnych LP, poprzez zlecenie wykonania prac obcym wykonawcom, tj. zakładom usług leśnych. Chcąc właściwie ocenić skuteczność procesu prywatyzacji usług leśnych w LP, należy zbadać wszystkie działy gospodarki leśnej pod względem efektywności realizacji planów gospodarczych LP działających na zasadzie samofinansowania swojej działalności. Jednocześnie konieczne jest poznanie poprawnego funkcjonowania prywatnych firm leśnych i poziomu współpracy między Lasami Państwowymi a Zakładami Usług Leśnych.

W latach tych rozwój prywatnych firm był determinowany wieloma barierami, które starano się ograniczyć lub zlikwidować za pomocą odpowiednich mechanizmów wspierających rozwój prywatnego sektora usług leśnych. Na funkcjonowanie niektórych mechanizmów LP nie mają wpływu, gdyż wynikają one z polityki leśnej państwa.

Prywatny sektor usług leśnych w leśnictwie, powiązany ściśle z gospodarką leśną wymaga oceny pod względem jego aktualnego stanu oraz uwarunkowań i perspektyw rozwoju. Dlatego też głównym celem pracy jest analiza stanu i określenie tendencji rozwoju prywatnych firm leśnych świadczących usługi na rzecz Nadleśnictwa Cisna w latach

1999-2008. Jednoczenie podjęto próbę określenia występujących barier ograniczających rozwój prywatnych firm leśnych oraz wskazanie kierunków wspierania prywatnej przedsiębiorczości w leśnictwie.

Liczba pracowników zatrudnionych przez firmę jest jednym z parametrów świadczących o jej wielkości (Łuczka 1995). W analizowanym okresie w Nadleśnictwie Cisna pracowało 8 firm leśnych, ponieważ zgodnie z przyjętymi założeniami w jednym leśnictwie pracuje jedna firma leśna wykonująca wszystkie powierzone zadania. Na terenie nadleśnictwa pracowały zarówno firmy jednoosobowe jak i wieloosobowe.

W latach 1999 i 2005 na rzecz nadleśnictwa świadczyło swoje usługi 2 firmy jednoosobowe i 6 wieloosobowych, natomiast w 2000 roku była 1 firma jednoosobowa i 7 wieloosobowych. W latach 2002, 2004 oraz w latach 2006-2008 na terenie Nadleśnictwa Cisna pracowały 3 zakłady jednoosobowe i 5 wieloosobowych. Najkorzystniejsza sytuacja miała miejsce w latach 2001 i 2003, gdzie usługi wykonywały tylko firmy wieloosobowe (tab. 1).

Tab. 1. Ilość firm jednoosobowych i wieloosobowych wykonujących usługi na rzecz Nadleśnictwa Cisna w latach 1999-2008

Table 1. Number of single and multipersonal forest firms providing services to the Cisna Forestry District in years 1999-2008

Rok	Zakłady usług leśnych jednoosobowe	Zakłady usług leśnych wieloosobowe
1999	2	6
2000	1	7
2001	0	8
2002	3	5
2003	0	8
2004	3	5
2005	2	6
2006	3	5
2007	3	5
2008	3	5

Wśród firm wieloosobowych świadczących usługi na rzecz Nadleśnictwa Cisna w badanym okresie występowały tylko przedsiębiorstwa zatrudniające od 2 do 5 pracowników stałych.

Taka sytuacja jest niebezpieczna i zapewne nie będzie sprzyjała rozwijaniu się prywatnego sektora leśnego świadczącego usługi w tym nadleśnictwie. W związku z tym te małe lokalne firmy leśne nie będą mogły się rozwijać i spełnić w najbliższej przyszłości coraz większych wymagań stawianych przed nimi, a zwłaszcza tych środowiskowych i technologicznych.

W firmach wieloosobowych w latach 1999-2008 zatrudniani byli pracownicy stali, sezonowi oraz w przeważającej ilości podwykonawcy, którzy stanowili aż 54% wszystkich zatrudnionych osób w firmach na przestrzeni 10 lat. Natomiast pracownicy stali i se-

zonowi stanowili odpowiednio 28 i 18% ogólnej liczby pracowników zatrudnionych w wieloosobowych firmach leśnych.

Najwięcej pracowników stałych w firmach wieloosobowych było zatrudnionych w 2001 i 2003 roku, których ilość odpowiednio wyniosła 25 i 23 osoby. Natomiast firmy leśne najmniej robotników stałych, bo tylko 13 i 14 osób, zatrudniały w roku 2002 i 2004. Konieczność poszukiwania oszczędności przez zakłady usług leśnych zdecydowała o tym, że zatrudniały one pracowników sezonowych na umowę zlecenie, a ich ilość wyniosła od 8 osób w 2004 roku do 17 w 2001 roku.

Zdecydowanie największą grupą pracowników w firmach leśnych byli podwykonawcy, których najwięcej, bo 47 podmiotów gospodarczych, stwierdzono w 2003 roku, natomiast najmniej podwykonawców zostało stwierdzonych w 2006 roku, a ich liczba wyniosła 23 podmioty (tab. 2).

Tab. 2. Liczba i rodzaj pracowników w firmach wieloosobowych w latach 1999-2008 zatrudnionych w Nadleśnictwie Cisna

Table 2. Number and type of employees in multipersonal firms in years 1999-2008 employed in the Cisna Forestry District

Rok	Ilość zakładów wieloosobowych	Pracownicy			
		stali	sezonowi	nadzoru	podwykonawcy
1999	6	17	11	0	36
2000	7	17	10	0	40
2001	8	25	17	0	45
2002	5	14	9	0	30
2003	8	23	15	0	47
2004	5	13	8	0	28
2005	6	17	11	0	37
2006	5	18	13	0	23
2007	5	17	12	0	27
2008	5	17	12	0	29

Na terenie nadleśnictwa pracowały firmy jednoosobowe, które zatrudniały do wykonania powierzonych zadań podwykonawców. W analizowanym okresie w 2000 roku jedna firma jednoosobowa zatrudniała 5 podwykonawców, natomiast w 1999 r. dwie takie firmy zatrudniały aż 17 podwykonawców. W roku 2004 i 2006 trzy firmy jednoosobowe zatrudniały 21 podwykonawców (tab. 3).

Wynika to i jest to powszechne w dążeniu do zmniejszania kosztów działalności gdzie podwykonawcami zgodnie z obowiązującym prawem są najczęściej firmy jednoosobowe, które mają zarejestrowaną działalność gospodarczą. Jednocześnie jako samodzielne podmioty gospodarcze ponoszą wszelkie opłaty i wykonują zobowiązania wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej. Wśród firm prywatnych występują także przypadki zatrudnienia w „szarej strefie” Upowszechnianie się takiego rodzaju pracy jest według Kłaski i innych (1996) jest jedną z cech transformacji polskiego rynku pracy.

Tab. 3. Ilość podwykonawców zatrudnianych przez firmy jednoosobowe w latach 1999-2008 w Nadleśnictwie Cisna

Table 3. Number of sub-contractors employed by sole proprietorships in the years 1999-2008 in the Cisna Forestry District

Rok	Ilość zakładów jednoosobowych	Podwykonawcy
1999	2	17
2000	1	5
2001	0	0
2002	3	20
2003	0	0
2004	3	21
2005	2	13
2006	3	21
2007	3	20
2008	3	21

Przedsiębiorcy leśni kierujący firmami wieloosobowymi oraz jednoosobowymi za najbardziej istotną uznali pomoc LP obejmującą: nieodpłatne prowadzenie szkoleń z zakresu bhp oraz kursów dla drwali-motorniczych, subsydiowanie zakupów środków technicznych stosowanych w proekologicznych technologiach np. specjalistycznych ciągników zrywkowych lub ustalenie preferencyjnych stawek za usługi oraz pomoc w dostępie do środków unijnych. Innymi postulatami jest przeprowadzenie nowelizacji katalogów prac leśnych, finansowanie profilaktycznych badań lekarskich a także uruchomienie przez Lasy Państwowe programu ułatwiającego firmom dostęp do nowych technologii.

Za najważniejszą barierę rozwoju prywatnej przedsiębiorczości wynikającą z działalności Lasów Państwowych przedsiębiorcy kierujący firmami wieloosobowymi i właściciele firm jednoosobowych uznali niskie stawki oferowane przez nadleśnictwa za wykonywane prace. Przedsiębiorcy leśni kierujący firmami wieloosobowymi i właściciele firm jednoosobowych uznali również, że istotną barierą ograniczającą rozwój ich firm są zbyt krótkie terminy (do jednego roku) zawieranych umów na wykonanie usług, coroczną konieczność przystępowania do przetargów prowadzonych zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych oraz zbyt późne ogłaszanie przetargów na prace leśne. Rozwój firmy, zwłaszcza nastawionej wyłącznie na wykonywanie usług leśnych, zależy w decydującym stopniu od zapewnienia frontu prac, ponieważ zakupiony nowy sprzęt amortyzuje się przynajmniej po 3-4 latach.

Sprecyzować można dwa kierunki pomocy ze strony kierownictwa LP. Pierwszy, to pomoc firmom leśnym w stworzeniu bezpiecznych i higienicznych warunków pracy dla osób w niej zatrudnionych. Drugi polegałby na pomocy firmom leśnym w realizacji usług o najwyższym stopniu jakości. Miałyby one przede wszystkim na celu zabezpieczenie interesu gospodarki leśnej. Firmy prywatne nie są w stanie same ponosić znacznych wydatków na zakup środków technicznych stosowanych w proekologicznych technologiach. Niezbędna jest tu zatem pomoc Lasów Państwowych. Pomoc ta może polegać, bądź na dotowaniu lub subsydiowaniu zakupów tego rodzaju środków, bądź też na innych formach, np. użyczeniu środków technicznych zakupionych z kredytów zagranicznych. Ponadto, koniecznym staje się zawieranie przez nadleśnictwa umów długoterminowych z prywatnymi firmami inwestującymi w nowoczesny specjalistyczny sprzęt.

Przyjęcie wymienionych dwóch kierunków pomocy będzie wymagało określenia niezbędnych środków finansowych ponoszonych corocznie na ten cel przez LP. Ponadto, realizacja przyjętych kierunków pomocy wymaga opracowania jednolitych rozwiązań organizacyjnych stosowanych przez wszystkie jednostki Lasów Państwowych.

Literatura

- Bednarska D. 1993. Znaczenie małego biznesu i przyczyny jego upadku. Przegląd Organizacji nr 8.
- Bielawska A. 1992. Znaczenie małych firm dla rozwoju gospodarczego. Ekonomista, 3.
- Hebda 1993. Aby małe było piękne. Małe i średnie przedsiębiorstwa w Austrii. Przegląd Organizacji nr 5.
- Kocel J. 1994. Analiza działalności firm prywatnych w Lasach Państwowych. Dok. Instytutu Badawczego Leśnictwa, Warszawa.
- Kocel J. 1995. Organizacyjne i finansowe aspekty działalności prywatnych firm leśnych w Polsce. Prace Inst. Bad. Leś., A, 801-808.
- Kocel J. 2000. Wpływ prywatyzacji działalności gospodarczej nadleśnictw na przemiany ekonomiczno-organizacyjne w gospodarce leśnej Polski w latach 1989-1996.
- Kałaska M., Kastrubiec S., Witkowski J. 1996. Praca nierejestrowana w Polsce w 1995 roku, praca zbiorowa, GUS, Raporty Problemowe, Warszawa.
- Łuczka T. 1995. Wybrane problemy klasyfikacji małych i średnich przedsiębiorstw prywatnych. Gospodarka Narodowa nr 7.
- Opałło M. 1993. Uwarunkowania regionalnych procesów rozwoju. „Gospodarka Narodowa”, nr 2.
- Prywatyzacja działalności gospodarczej Nadleśnictw 1995: Wytuczne ramowe Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych, Warszawa.
- Prywatyzacja prac leśnych 1991: Wytuczne ramowe Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych, Warszawa.
- Sektor usług Leśnych – kierunki rozwoju i sposoby wspierania. Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa.
- Zarządzenie Nr 13 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 5 czerwca 1996 r. w sprawie organizacji przetargów przy zlecaniu wykonywania usług jednostkom spoza Lasów Państwowych (Znak: EH/905/1/96).
- Zarządzenie nr 36 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 16 maja 2002 r. w sprawie usługowego wykonawstwa zadań gospodarczych w Lasach Państwowych. (znak: OR – 470 - 11/ 02).
- Zarządzenie nr 79/36A Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14 grudnia 2004 r. w sprawie kreowania rynku usług leśnych przez Lasy Państwowe. (OR–470-37/04).
- Zarządzenie nr 36 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 11 sierpnia 2011 r. w sprawie współpracy jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych z sektorem usług leśnych. (OR–470-1/11).
- Zastocki D. 2001. Małe i średnie prywatne firmy leśne w pozyskiwaniu drewna – stan obecny i perspektywy rozwoju. Sylwan nr 11.

**Dariusz Zastocki¹, Tadeusz Moskalik¹, Jarosław Sadowski¹,
Marek Dytkowski¹, Łukasz Mokrzyński²**

¹Katedra Użytkowania Lasu
Wydział Leśny SGGW

²Nadleśnictwo Cisna

dariusz.zastocki@wl.sggw.pl, tadeusz.moskalik@wl.sggw.pl, jarsadowski@poczta.onet.pl